నడచిన బాట

తప్పటడుగులు వేస్తూ రెండు మల్లెమొగ్గలు చేతపట్టుకొని తల్లి తలలో తురుమబోయాడు సుబ్బారావు.

సుభద్ర పెరటిలో చాపమీద కూర్చుని నాలుగు దినాల నాడు అల్లిన జడ విప్పుకుంటూ అస్తమించ బోతున్న సూర్య బింబాన్నీ జేవురించిన పడమటిదిశనూ అదే పనిగా చూస్తున్నది. ఆ యిల్లు స్టేషనుకు దగ్గర కాకపోయినా రైళ్ళ రాకపోకలు తెలుస్తూనే ఉంటాయి. సూర్యాస్తమయానికి అక్కడి నుంచి ఒక బండి తూర్పుదిశగా బయలు దేరుతుంది. పెద్ద చప్పుడుతో ఆ ఊరు వచ్చిన రైలు విసురుగా బయలుదేరి ఆ ప్రదేశాన్ని వదలిపెట్టి వెళ్ళిపోతున్నది. రైలు శబ్దము అంతరించే వరకూ చూసిన సుభద్ర చెక్కిళ్ళ మీద కన్నీళ్ళు జలజలా ప్రవహించాయి.

సరిగ్గా ఈ సమయంలో సుబ్బారావు తల్లితలలో మల్లె మొగ్గలు తురిమి ఆమె ముఖములో ముఖము పెట్టి చూశాడు.

"ఫో అవతలికి" అని చేతులతో పిల్లవాడిని నెట్టివేసి కళ్ళు తుడుచుకున్నది సుభద్ర.

పిల్లవాడికి వయసు స్వల్పమయినా రోషమెక్కువ. అందులో ఇద్దరు ముసలమ్మల బలము ఉన్నది. పిల్లవాడు నోరు తెరచి ఏడవక ముందే వాళ్ళు సముదాయించుతూ ఉంటారు. తల్లి నెట్టగానే సుబ్బారావు ఇంట్లోఉన్న ముసలమ్మలకు వినబడేట్టుగా పెద్ద రాగము తీశాడు.

వెంటనే ముసలమ్మలు చెరి ఒక వైపునుంచీ రానే వచ్చారు.

"ఎందుకే వాడు ఏడుస్తున్నదీ?" వస్తూనే అడిగింది బంగారమ్మ.

"ఎందుకే పసివాడిని అట్లా కసురు కుంటావు?" అంటూ పిల్లవాడిని ఎత్తుకొని జానకమ్మ లోపలికి తీసుకొని వెళ్ళింది.

సుభద్ర కళ్ళెత్తి ముసలమ్మల నిద్దరినీ చూసి ముఖము దించుకొన్నది.

"వాడేం చేశాడనీ — పసివాడిని అట్లా కసురుకుంటావు? నీవు నిన్న 'దరిద్రుడా' అన్న ముక్క నా చెవిన పడలేదను కున్నావా" అంటూ మెల్లగా సర్దుకొని చాపమీద కూర్చున్నది బంగారమ్మ. సుభద్ర మాట్లాడక కోపటముతో మళ్ళీ అందు కున్నది.

"పిచ్చిదానా! వీడు దరిద్రుడను కున్నావా? వీడు కాదు. బంగారంలాంటి సంసారాన్ని, మామిడిపండులా ఉన్న పిల్ల వాడిని వదలి—కాని దేశాలలో నానా ఇబ్బందులు పడుతూ తిరుగుతున్న మొండివాడు దరిద్రుడు!"

సుభద్రకు దుఃఖములో ఆపుకోలేని ఎక్కిళ్ళు వచ్చాయి.

"ఆ కలకత్తాలో నానా అగచాట్లు పడుతున్నాడట, అవ ధాన్లుగారి మురళి చెప్పాడు. ఎవరి దగ్గరో నూటపాతిక రూపా యల ఉద్యోగము చేస్తున్నాడట. ఇక్కడ ఇంత ఉండికూడా అనుభవించే గీత లేకుండా దేశాలు పట్టుకొని తిరుగుతున్నాడే వాడూ పరమ దరిద్రుడు!"

అక్కడికీ బంగారమ్మ కసి దీరలేదు. సుభద్ర వినక పోయినా అంతా చెప్పెయ్యాలను కున్నది. "మిమ్మల్నిద్దరిని విడ దీశాడని ఒక రోజున 'వెధవా' అన్నావు. వాడు పుట్టక పోయినా బాగుండేదన్నావట. ఈ వంశములో పిల్లలు పుట్టినందు వల్ల దారిద్ర్యము ఇంతవరకూ రాలేదు.''

సుభద్ర తన మనసులో ఉన్నమాటలను ముసలమ్మలతో చెప్పి బరువు తగ్గించుకోవాలనుకున్నది. కాని ధైర్యము చాల లేదు. ఆమె అనదలచుకొన్న దొకటే మాట-"వాళ్ళకు బిడ్డ ముఖ్యము కాని సుభద్ర హృదయములో ఉన్నబాధ గాని, శేష గిరి కాని దేశాలలో పడుతున్న అగచాట్లుగాని అంత ముఖ్యము కావు'' అని.

''వాడు నా మీద కక్షకట్టాడు. ఇంట్లోనుంచి వెళ్ళి పోయాడు. నన్ను సాధిద్దా మనుకున్నాడు. నే నన్నది ఒక్కటే ముక్క! పుట్టిన పిల్లవాడికి సుబ్బారావు పేరు తప్ప మరొకటి పెట్టటానికి వీలు లేదని. ఎంతో సేపు వాదించాడు. చిన్న పేరు పెట్టాలనీ పిలవటానికి వీలయినదే పెట్టాలనీ అందంగా ఉండా లనీను. నేను వీల్లేదన్నాను. ఆ పేరు తప్ప మరొకటి పెట్టే అధికారము తనకు లేదన్నాను. అధికారము లేకపోతే తనకు

సంబంధము కూడా లేదన్నాడు. వెనకా ముందూ చూడకుండా తన సామానులన్నీ తీసుకొని రైలుకు వెళ్ళాడు. వాడు వెళ్ళిన వేళకు రైలు ఉందనుకున్నావా? మధ్యాహ్నము మూడు గంటలకు వెళ్ళి కూర్చుంటే సాయంత్రము ఆరు గంటలకు గాని రైలు లేదు."

బంగారమ్మ కోడలిచేత ఒక గ్లాసుతో మంచి నీళ్ళు తెప్పించుకొని త్రాగి, మళ్ళీ మొదలు పెట్టింది.

"వెనక మన వంశములో సింహాచలం గారికి ఆయన గర్భములో ఉండగానే తండ్రి మారకము సంభవించింది. ఆయనకు నలభై సంవత్సరాలు దాటాయి. ఆయన భార్య గంగమ్మ సంతానము కోసము ఎన్ని నోములు నోచిందో! ఎదురైన చెట్టుకూ పుట్టకూ మ్రొక్కింది. కనబడ్డ ప్రతి నదిలో మునిగింది. కాశీ రామేశ్వరాలు వెళ్ళి వచ్చింది. కాని ఏ దైవమూ ఆ దంపతుల మొరాలకించలేదు.

అది కార్తికమాసము. నాగచతుర్థి. స్త్రీలంతా ఉపవాసముండి పుట్టలో పాలు పోస్తున్నారు. నలుగురితోపాటు గంగమ్మ కూడా పోసింది. చలిమిడీ, అరటిపళ్ళూ నైవేద్యము పెట్టింది. గ్లాసులో అడుగున చారెడు పాలు మిగిలాయని పుట్టలో పొయ్యబోయింది. ఆమెకు కళ్ళు చీకట్లు కమ్మినట్లయింది. ఒంటికి శ్వేత పన్నగము చుట్టుకున్నట్టనిపించిందిట. అక్కడే ఒళ్ళు తెలియకుండా పడిపోయింది.

"తొమ్మిది నెలలపాటు అలాగే మైకముతో పడి ఉండేది. ఆమె కెప్పుడూ పాములు బుస్సు మన్నట్లే ఉండేది. విరుచుకొని

పడిపోతూ ఉండేది. ఎన్నో మందులు మాత్రలు విఫలమయ్యాయి. పదోనెల రాగానే ఒక పాము పిల్ల పుట్టింది. అమ్మలక్కలంతా బుగ్గలు నొక్కుకున్నారు. గంగమ్మ మూర్ఛపోయింది.

మనిషి కడుపున పుట్టటం వల్ల కాబోలు ఆ పాము చాలా సాధువుగా ఉండేది. ఒక బుట్టలో పెట్టి ఉంచేవారు. ఒక పళ్ళెములో పాలుపోసి ముందు పెట్టేవారు. గంగమ్మకు తరువాత పదిమంది పిల్లలు పుట్టారు.

ఒకనాడు ఆ పాము దాలిగుంటలో పడుకొని ఉండగా పెద్దకోడలు పిడకలు పేర్చి పళ్ళెము నిండా నిప్పులు తీసుకొని వెళ్ళి దానిమీద పోసింది. పదిశేర్ల పాల అటిక దానిమీద పెట్టింది. మరునాడు ఉదయపు చీకటులలో దాలిలో ఉన్న బూడిద మామూలుగానే మరోకోడలు ఎత్తి పారబోసింది.

నాగన్న పుట్టిన దగ్గర నుండీ అష్టదరిద్రాలూ వదలి పోయాయనుకున్నవి మళ్ళీ చుట్టుకున్నాయి వాళ్ళను. ఒక నెలలో పసి పిల్లలంతా చనిపోయారు. పెద్దవాళ్ళు ఒక్కొక్కళ్ళే రాలి పోయినారు.

తరువాత వాళ్ళలో మిగిలినవాళ్ళ శేషుడు పేరు పెట్టుకొని పోయిన అస్తిపాస్తులను తిరిగి సంపాదించుకున్నారు.

'మన వంశములో అందరూ నాగారాధన చేసే పైకి వచ్చారు. వీడెందుకంట, ఎదురు తిరగటము చెప్పు అమ్మాయీ! ఆ పేరుట-వీడికి పనికి రాలేదట! పనికిరాకపోతే వాడేం చేస్తాడు నన్ను! కోపము తగ్గితే వస్తాడు-లేకపోతే రాడు! అంతేనా?"

ఈ కథంతా చెప్పి బంగారమ్మ మరొక గ్లాసెడు నీనెత్తు త్రాగి విసురుకోవటము మొదలు పెట్టింది.

ఆ రాత్రి సుభద్రచేత అన్నము తినిపించటానికి ముస లమ్మలు చాలా అవస్థ పడ్డారు; ఆమె భోజనము చేయకపోతే తామూ చేయమన్నారు; ఒట్లుకూడా పెట్టుకొన్నారు.

సుభద్ర పన్నెముందర కూర్చుని లేచేసరికి రాత్రి పన్నెండు దాటింది.

* * * * * *

మధ్యాహ్నము రెండు గంటల సమయము. ముసలమ్మ లిద్దరూ పగటి నిద్ర పోతున్నారు. సుభద్ర గదిలో కూర్చుని పెరిగిపోయిన నల్లపూసలను గుచ్చుకుంటున్నది.

పిల్లవాడు ఇరుగు పొరుగు పిల్లలతో కలిసి వాకిటి వరండాలో ఆడుకుంటున్నాడు.

"రంగా! ఈ బొమ్మలెక్కడివి చెప్పవూ"?

"ఇదా! మా నాన్న పట్నంనుంచి తెచ్చాడు. నా కొకటీ మా చెల్లెలి కొకటీను. బాగున్నాయి కదూ! పడుకోబెట్టగానే లేస్తుంది."

"చాలా బాగుంది. చూచి యిస్తాను ఇవ్వవూ? "ఈ గొంతు సుబ్బారావుది. ఈ కంఠధ్వని విన్నకొద్దీ సుభద్ర మనసు నీరయి పోవటము మొదలు పెట్టింది.

"ఊఁహూఁ! మా నాన్న తెచ్చిన బొమ్మనిస్తానా? అమ్మ కోప్పడదూ?"

ఆ మాటకు రోషము వచ్చినట్లున్నది సుబ్బారావుకు. "నాకు కావలసినవన్నీ మా బామ్మ తెప్పిస్తుంది" అన్నాడు.

"నీకు మీ బొమ్మ తెప్పిస్తుందా? నాకేమో మా నాన్నే తెస్తాడు."

"నేనూ తెప్పించుకుంటాను" అభిమానముతో సుబ్బా రావు కంఠధ్వని మారినట్లనిపించింది సుభద్రకు.

"నీకు నాన్న ఏడీ? ఉత్తగా అంటున్నావు కదూ?" ఆ పిల్లవాడు గట్టిగా నవ్వాడు.

నల్లపూసలలో దారము ఎక్కలే. దారాన్ని నోటితో కొరికి కొరికి కొసను నలుపుతున్నది. నల్ల పూసలోని రంధ్రము ఆమె కంటికి కనబడకుండా కంటినీరు కమ్మింది. నల్లపూసలన్నీ కాగితములో పొట్లముకట్టి లేచి హాలులోకి వచ్చి చూడగా పిల్ల వాడు లేడు.

గదులన్నీ వెతికి వెతికి వాకిటి వరండాలోకి వచ్చి చూసింది. అక్కడా లేడు.

అంత వరకూ సుబ్బారావు గేటుదాటి ఒంటరిగా ఎక్క డికీ వెళ్ళి యెరుగడు.

ముసలమ్మలిద్దరూ గురకపెట్టి నిద్ర పోతున్నారు. వాళ్ళను లేపకుండా సుభద్ర వాకిట్లోకి వచ్చి చూసింది. వీధి వాకిలి దాటి పక్క ఇంటి గడప దగ్గర నిలబడిపోయింది. ఆ ఇంటివారి మురళి సుబ్బారావు జతగాడు.

ఇద్దరూ కలిసి లోపలికి వెళ్ళి ఉంటారను కొన్నది. లోప లికి వెళ్ళటమా వద్దా అన్న సందేహములో అక్కడే నిల బడింది.

లోపల్నించి మాటలు వినబడుతున్నాయి గాని పిల్లలు ఎంత సేపటికీ బైటికి రాలేదు.

"ఎందుకురా సుబ్బారావు! అట్లా ఉన్నావేం?"

"...........................,"

"ఎందుకమ్మా చెప్పు"

జవాబుకు బదులుగా ఏడుపు వినబడ్డది సుభద్రకు.

"మా మురళి కొట్టాడా? ఎందుకేడుస్తున్నావు చెప్పు?"

"ఊఁహూఁ"

"మరెందుకేడుస్తున్నావు? అమ్మ కొట్టిందా?"

"లేదు"

"బొమ్మ కోపము చేసిందా?"

"లేదు"

"మరెందుకు? చెప్పమ్మా"

పిల్లవాడు కడుపు ఉబ్బిపోయేటట్లు ఏడుస్తున్నాడు. సుభద్ర లోపలికి వెళ్ళాలనుకుందిగాని ఆమెకే ఏడుపు ముంచుకొచ్చింది.

ఆ తరువాత ఎవరిదో మగగొంతు. వాళ్ళ మురళిని పిలిచి సంగతంతా అడిగారు. మురళి చెప్పాడు. బొమ్మ దగ్గర తగాదా వచ్చిందనీ - "మా నాన్న తెస్తా"డని సుబ్బారావంటే "నాన్న ఏడీ" అని తా నన్నాడట!

"వాడి తండ్రి సంగతి నీకేం తెలుసునని మాట్లాడావురా? పిల్లలకు పెద్దమాటలు ఎందుకు చెప్పు! కనకం! చూశావా? వీళ్ళ తగాదా ఎల్లా మారిందో! సుబ్బారావుకు ఆరోయేడు కూడా వచ్చిందాయెను; తండ్రిని చూడక పోయినా తండ్రిమీద ఎంత

మమకారమో! మొన్న ఒకరోజు ఇంట్లో ఎవరి మీదనో కోపము వచ్చి తండ్రి దగ్గరికి పోతానని బయలుదేరాడట. వాడినిచూసి బంగారమ్మ ఏడవనూ సుభద్ర ఏడవనూటు! అసలు ఇంతకీ ఎవరి మీద కోపము వచ్చిందంటావు ఆ శేషగిరికి?"

సుభద్ర ఇక నిలవలేక ఒక్క పరుగున తన గదిలోకి వచ్చిపడ్డది. మంచము మీద బోర్లాపడుకుని వెక్కి వెక్కి ఎంత సేపు ఏడ్చిందో!

శేషగిరి గృహత్యాగము చిన్నపిల్లవాడి మీద దాని ప్రభావము చూపుతున్నదని సుభద్ర కాక క్రొత్త ఆందోళన బయలుదేరింది.

జాలిగొలిపే సుబ్బారావు చిన్న ముఖమూ, దమ్మిడీకాసంత ఎర్రటినోరూ, పాలబుగ్గలమీద చిందిపడుతున్న కన్నీరూ చూసి-పిల్లవాడిని దగ్గరకు తీసుకొని శేషగిరిని కసితీరేవరకూ అందరూ ఆడిపోసుకొన్నారు.

* * * *

ఉదయము ఏడుగంటలవేళ శేషగిరి కాస్త ఓపిక తెచ్చుకొని స్టౌమీద కాఫీ చేసుకుంటున్నాడు.

తలుపుకొట్టిన శబ్దము వినబడ్డది.

శేషగిరి మూలుగుతూలేచి తలుపుతీసి ఎదురుగా నిలబడ్డ చలపతిని చూసి తెల్లబోయాడు.

"ఏదైనా పనిమీద వచ్చావా? లోపలికిరా"—అన్నాడు శేషగిరి. తనఊళ్ళో పొరుగునఉన్న చలపతిని ముసలమ్మలే కొత్త వేషమువేసి పంపి ఉంటారనుకున్నాడు.

"నిన్ను చూద్దామని వచ్చానురా!" అన్నాడు చలపతి.

"చూశావుగా! వెళ్ళు!"

"వెళ్తాను....నేను వచ్చినపని అయింది గాని...ఇంకా కాస్త ఉన్నది."

"తొందరగా తేల్చు"

"నీకు జ్వరం వస్తున్నదా ఏమిటి? మరీ ఇట్లా ఉన్నావేం? బాగా చిక్కి నల్లబడ్డావు! అన్నము తిని ఎన్నాళ్ళయింది? ఋషీశ్వరుడి మాదిరి ఆ గడ్డమేమిటి?" చలపతి ఆ గదంతా కలయజూశాడు. గదిలో సామానులు చిందర వందరగా పడిఉన్నాయి. గదివిండా దుమ్ము.

"ఇక్కడ ఏంచేస్తున్నావు?" చలపతి ఈ ప్రశ్న మూడు సార్లు వేశాడు.

"ఏదో చేస్తాను—ఏదీ లేకపోతే పనుంటాను. మీకందరికీ అంత దిగులు ఎందుకురా?" అన్నాడు శేషగిరి కనుబొమలు ముడివేసి. "అదికాదురా! సంగతేమిటో చెప్పకూడదూ? ఈగొడవంతా ఏమిటి? నీకోపము ఎవరిమీదా?" శేషగిరి వికటంగా నవ్వి "నా కర్మాన నన్ను ఉండనీయకూడదూ? నీ వేమయినా రాయబారానికి వచ్చావా?" అన్నాడు హేళనగా.

"నేను రాయబారానికి రాలేదు. ఇక్కడికి వచ్చిన తరువాత నిన్ను చూద్దామని నీగదికి వచ్చాను. అబ్బాయీ!....అవును గానీ-ఆ సుభద్ర కృశించి పోతున్నది. ఆ విధంగా ఆమె ఇంకా ఎంత కాలము ఉండాలో నిన్ను అడిగి పోదామని వచ్చాను"

"అయితే ఇది ఆమె గారి రాయబార మన్నమాట...నా కోసము తాను కృశించి పోవటమేమిటి? వెర్రితనము! ఆ ముస

లమ్మలను అడక్కపోయిందా" ఓపిక లేకపోయినా శేషగిరి పావు గంట సేపు నవ్వాడు.

"అదినరే - బాగానే ఉందిగాని నీ కొడుకు సుబ్బారావు ఆరేళ్లవాడయినాడు. నాన్న దగ్గరికి వెళ్ళాలంటున్నాడు. దానికేం చెప్తావు?"

"వాడికి నాన్న ఎందుకు ఇద్దరు ముసలమ్మలు ఉండగా! ఇవి కదిలిస్తాయనుకున్నావా నన్ను?"

"ఒరే శేషగిరీ! నీసంగతీ నీకోపమూ ఎవరికీ అర్థము కావడము లేదు. ఆ ఇంట్లో వాళ్ళను చూడలేకుండా ఉన్నాము మేమంతా. నీ కొడుకు రోజూ నీకోసము మారాము చేస్తున్నాడు. నాన్న బొమ్మలు తేవాలని మొన్న ఒక కొత్త పేచీ. నీకు సిగ్గుగా లేదుట్రా ఆ పిల్లవాడిని గురించి నేను చెప్తుంటే!"

"ఒరే చలపతీ! ఇవన్నీ పాతమాటలు! నీకు ఆ ముస లమ్మల సంగతి తెలియదు. నేను మానాన్న కుర్చీలో కూర్చుని మానాన్న చేసిన వకాలతు ఆయింట్లో ఆ ఊర్లో చేయాలట! ఆ ముసలమ్మలు ఒక్క అడుగైనా ముందుకు జరుగనీయరు. సరే, అదంతా ఇప్పుడు ఎందుకుగాని - అయిందిగా! ఇంక వెళ్ళు బాబూ!" చలపతి ఇంకా ఏదోమాట్లాడాలని నోరు విప్పబోయాడు. శేషగిరి ఇంచుమించుగా అతడిని నెట్టి తలుపువేసుకున్నాడు.

శేషగిరి మనసు ఆరుసంవత్సరాల క్రిందట తన ఊరు వదలిపెట్టి వచ్చిన నాటి వలె ఉద్రిక్తమైపోయింది. ఆ గదిలోనే నాలుగు సార్లు ఇటూ అటూ కాలుగాలిన పిల్లిలాగా తిరిగాడు.

అతడి దేహములో ఉబ్బెత్తు సత్తువలేదు. స్టౌముందర కూర్చుని రెండు మాత్రలు నోట్లోవేసుకున్నాడు. కళ్ళుమూసుకుని అతడు అట్లా ఎంతసేపు కూరుచున్నాడో-కళ్లుతెరవగానే మూల ఉన్న నూనె డబ్బాలు కంటబడ్డాయి. కలకత్తా వచ్చిన దగ్గర నుండీ ఉద్యోగము కొరకు తిరిగి తిరిగి అతడి ప్రాణము విసిగి పోయింది. చేతిలో ఉన్న పైకము కాస్తా ఖర్చయిపోయింది. స్వగ్రామంలో అన్ని వసతులతో అంతపెద్దఇల్లూ, కోరినంత సౌఖ్యమూ, కావలసినంత డబ్బూ ఉంటే ఏం? పట్నవాసములో ఇంతకాలముండి అంత చదువు చదివి, తిరిగి నాయనమ్మ చూపించిన బాటన నడవటానికి అతని మనసు ఎంతమాత్రమూ అంగీకరించదు. "పిల్లవాడికి ఆపేరు తప్ప మరొకటి పెట్టనీయదట! ఈ సుభద్ర..!ఇంగితమున్న మనిషైతే ఏడుస్తూ వాళ్ళ ముందర కూర్చోట మెందుకు? ఆ పిల్లవాడిని వాళ్ళ కిచ్చేసి తాను బయలు దేరి రాకూడదూ?....సుభద్రకూడా నడచిన బాటనే చూసి భ్రమిస్తున్నది కాకపోతే - మనసు విప్పి - ఒక ఉత్తరము వ్రాస్తే తప్పా! కానీ - ఎంత చేసుకొంటే అంత ఫలము!... ఎవరేమి చేయగలరు?" అని గొణుక్కున్నాడు.

శేషగిరి లేచిసత్తువ తెచ్చుకొని నూనెడబ్బాలను ఒక సంచిలో వేసుకొని బయలుదేరాడు. ఈ డబ్బాలను పెద్ద దుకాణమునుంచి తెచ్చి ఇళ్ళకు సప్లయి చేస్తున్నాడు. డజను డబ్బాల మీద రెండు రూపాయల లాభము. రెండు డజనులమ్మితే గాని అతడికి దినము గడవదు.

అతడు లేచి తిరిగి నాలుగు దినాలయింది. ఇంకా పడుకొంటే గడవటము కష్టము. శేషగిరి మెల్లగాలేచి వాడుకఉన్న

యిళ్ళల్లో డబ్బాల అమ్మకముచేసి, సరిగా మధ్యాహ్నాము రెండు గంటలకు హోటలుకు వెళ్ళి ఇంటికి దారితీశాడు. అతడికి రెండు బస్సులు ఎదురైనాయి. జేబులో చెయ్యిపెట్టి చూసుకొన్నాడు, చేతికేమీ తగలలేదు.

నడచి నడచి శేషగిరి కాళ్ళు తడబడ సాగాయి. కళ్లు చీకట్లు కమ్మినాయి.

మెల్లగా సాయంకాలము ఆరుగంటల వేళకు ఏదోవిధంగా ఆ దేహాన్ని తనగదికి ఈడ్చుకొనివచ్చి పక్కమీద పడేశాడు. అంతే, ఆ తరువాత అతడికి ఒంటిమీద స్పృహలేదు.

ఒక్కరాత్రివేళ అతడికి ఒళ్ళు తెలిసింది, దాహము వేసి నట్లనిపించింది. దగ్గర ఉన్న కూజాలోని నీళ్ళు రెండు గ్లాసులు తాగాడు. అప్పుడు తోచింది శేషగిరికి. తనకు జ్వరం; ఒళ్ళంతా చెమట పట్టిందని. లేచి కిటికీ తలుపులన్నీ తెరచి పక్కమీద కూర్చున్నాడు.

దూరాన రెండుగంటలు కొట్టిన శబ్దమయింది.

నిద్రపట్టక పరుపుమీద ఇటూ అటూ మసలి కిటికీలోఉన్న పుస్తక మొకటి చేతబట్టుకొని చదువుతూ చదువుతూ కన్ను మూసాడు. ఆ పుస్తకము ముఖముమీద బోర్లాపడిపోయింది.

ఉదయము ఎనిమిది గంటలవేళ ఏమి పీడకలవచ్చిందో- శేషగిరి దిగ్గునలేచి కూర్చున్నాడు. కళ్ళు జ్యోతులవలె ఎర్రబడి నీళ్ళుకారటం మొదలుపెట్టాయి. అంతలో పెద్దగాలి వీచి కిటికీలో ఉన్న వార్తాపత్రికా దానికిందఉన్న కాగితాలూ ఎగిరి శేషగిరి పరుపు మీదపడటము తటస్థించింది. గాలివిసురుకు అందులో ఒక దళసరి

కాగితము శేషగిరిమీద వాలింది. కళ్ళు తుడుచుకొని ఆ కాగితాన్ని చూసి తుళ్ళి పడ్డాడు. "అరే! ఇదెక్కడిది? ఎవరిది? ఎట్లా వచ్చింది?" అన్న మాటలు అతడికి తెలియకుండానే నోటి వెంబడి వచ్చాయి.

దానితో తనకేమి సంబంధమని శేషగిరి తన కళ్ళను మనసును మరొక పక్కకు తిప్పటానికి అనేక ప్రయత్నాలు చేశాడు.

దృష్టి మళ్ళినప్పుడు మనసు మళ్ళదు!

మనసు మళ్లినప్పుడు దృష్టి మళ్ళదు!

క్రిందటిరోజు ఆ చలపతి చూడటానికని వచ్చి దీనిని వదలి పెట్టిపోయి ఉంటాడు! దుర్మార్గుడు—మాట్లాడుతూ ఎంత పని చేశాడు!

చలపతి మీద కోపము వెళ్ళగక్కటములో శేషగిరి తన చూపులను తిప్పుకోవటము మరచి పోయినట్లే ఉన్నాడు. కొంత సేపటికి లేచి కాఫీ తయారు చేసుకోవాలని స్టౌ వెలిగించాడు. కాని ముంగురులు కమ్మిన ఆ చిన్నజాబిల్లి ముఖాన్ని, ఆ కొంటె కళ్ళనూ తప్పుకొని తిరగలేక పోయినాడు.

ప్రయత్నపూర్వకముగా శేషగిరి గోడవైపు తిరిగి కాఫీ తాగుతున్నాడు. వీపు మీద ఏదో పాకినట్లయింది. చేతిలో కప్పు కిందపెట్టి వీపు తడిమి చూసుకోవటములో నవ్వులొలికే ఆ ముద్దు ముఖము మళ్ళీ కనబడ్డది.

"ఆ దుర్మార్గుడు చలపతి తనను ఈ గదిలో కూడా నిలువ నీయ దలచుకోనట్లుంది! ఎంతపని చేశాడు!" అని తిట్టుకున్నాడు.

ఆ కాని చిత్రాన్ని అక్కడినుంచి తీయాలని అతడికి తోచ లేదు.

• • • •

అవి సంక్రాంతి రోజులు.

భజన కీర్తనలు పాడిన హరిదాసుకు మామూలు ఇవ్వ టానికి బంగారమ్మ కోడలు వాకిటి తలుపు తీయగానే ఆ వెలు తురుకు నట్టింట ఉన్న పెట్టెలూ పరుపుచుట్టా కనబడ్డాయి. వాటిని చూడగానే ఆమె హృదయము పొంగి పరవళ్ళు తొక్కింది. ఓర వాకిలిగావేసివున్న గదిలోనుంచి సందడివినబడ్డది. ఆమె అక్కడే నిలబడిపోయింది.

"నాన్నా ! ఏదీ ఒకసారి నవ్వు ?"

అబ్బా ! ఆ కంఠధ్వని విని ఎన్ని సంవత్సరాలయిందో ! ముసలమ్మ కళ్ళవెంబడి ఆనందాశ్రువులు జలజల రాలాయి.

"నీకు నాన్న తెచ్చిన బొమ్మ కావాలా! తీసుకో !" తిరిగి అదే కంఠధ్వని.

ఆమె ఒక్క పరుగున బంగారమ్మ దగ్గరికి చేరుకొన్నది. మరుక్షణములో ఇద్దరూ తలుపు తోసుకుని గదిలోకి వెళ్ళారు.

"దృష్టి పోకముందే మాకంట బడ్డావు నాయనా!" అన్నారు ఇద్దరూ కళ్ళు తుడుచుకుంటూ.

పిల్లవాడు తండ్రి తెచ్చిన బొమ్మలను ముసలమ్మలకు చూపించి మురుస్తున్నాడు.

"బామ్మా ! వాడినాన్న తెచ్చిన బొమ్మను చూశావు గాని మా నాన్న తెచ్చిన బొమ్మను చూడవూ!" అన్నాడు శేషగిరి వెన్ను విరుచుకొంటూ.

దానికి జవాబుగా సుభద్ర "సుబ్బారావుకి వాళ్ళనాన్న తెచ్చిన బొమ్మ చక్కగా బొద్దుగా బలంగా ఉంది; కాని సుబ్బారావు తీసుకొచ్చిన బొమ్మకు కళ్ళల్లో ఉన్నాయి ప్రాణాలు. అన్ని బొమ్మలనుకూడా వాడే బాగుచేయాలి" అంది కిలకిల నవ్వుతూ.

సుబ్బారావు తండ్రితెచ్చిన బొమ్మను ఒక చేత్తోను, తండ్రిని ఒక చేత్తోను పట్టుకొని ఇల్లంతా తిరుగుతుంటే బంగారమ్మ హృదయ క్షేత్రములో సప్తసముద్రాలూ ఒక్కసారిగా ఆనందరసరూపమున పొంగులెత్తి సల్లయింది.

ముద్రణ : శివాజి ప్రెస్, సికింద్రాబాదు.